

Çevirmenin Notu

Bourdieu sosyolojisinin en önemli varislerinden biri sayılan Loïc Wacquant'la 2000'li yıllarda, bu konuda ders vermenin zorlukları üzerine, deyim yerindeyse dertleşirken Berkeley'de verdiği derslerde izlediği yolu anlattığında bana gerçek bir ışık tuttu. "Cezayir çalışmalarından başlıyorum" dedi. Bu ilk eserlerde henüz kendi teorik terminolojisini oluşturmadığı için öğrencilerin çok daha kolay kavradığını aktardı ve benim de aklıma yattığından devamında aynı stratejiyi uyguladım. O zamana dek bu seçenek aklıma bile gelmemişti çünkü ben de herkes gibi *Vârisler* ve *Ayrım* gibi büyük eserlerine odaklanmıştım ve Cezayir döneminin, sosyolog üzerindeki kurucu etkisinin farkında değildim. Gerçekten de Cezayir dönemi eserleri diğer dillere de en geç çevrilenler olmuştu. Benim için bu keşif dönemi, bir makaleyle sonuçlandı.* Elinizdeki kitabın ilk bölümü, bu dönemin ilk ürünleri değil, bu konuda daha çok sentez niteliğindeki ilk kitabı ve Cezayir'de yaptığı saha çalışmalarından derlediği veriler ışığında özellikle işlevselci antropolojiyle, *homo economicus* olarak iyice belirginleşen bir insan kavrayışıyla bir hesaplaşma niteliği taşıyor ama aynı zamanda yapısalcılığa yönelik sorgulamalarının da zeminini oluşturuyor. Yine de bu ilk bölümün ikinci makalesi, "Ev veya tersine çevrilmiş dünya" ABD'deki neredeyse bütün üniversitelerde yapısalcı antropolojinin klasiklerinden biri muamelesi görüyor. Aynı zamanda *Eril Tahakküm*'ün¹ esasını

(*) Nazlı Ökten Gülsoy, "Cezayir Deneyiminin Pierre Bourdieu'nün Sosyolojik Tahayyülüne Etkileri: Bilimsel bir Habitusun Doğuşu", *Sosyoloji Dergisi*, 3. dizi, cilt 2, sayı 25, 2012, s. 1-30.

1 Pierre Bourdieu, *Eril Tahakküm*, çeviren: Bediz Yılmaz, Bağlam, İstanbul, 2015.

oluşturan çözümlerinin tohumlarının atıldığını göreceğiniz bu çalışmalar, şeref ekonomisi adını verdiği, tarım toplumlarında işbölümünün sadece cinsiyet açısından değil tüm bir iktisadi ve sembolik yapılanma açısından şeref, namus, onur mevhumlarıyla ilişkisini ortaya koymaktadır. Aşağıdaki cümlede olduğu gibi, kitabın birçok yerinde eril tahakkümün onu deyişiyle her birimizde, farklı oranlarda var olan geçmişin içimizde kökleşmesinin bir anlamda bilinçdışımızı oluşturmasının maddi temelleri üzerine düşünecektir (s. 273).

Kadını mirastan mahrum bırakan gelenek, ona sadece indirgenmiş bir varoluş tanıyan ve dâhil olduğu sülalede simgesel sermayeye tam katılım vermeyen mitsel dünya görüşü, temsil işlevlerini erkeklere bırakarak onu haneîçi işlere mahkûm eden cinsler arası işbölümü, bunun gibi her şey sülalenin maddi ve özellikle de simgesel çıkarlarını erkeklerin çıkarlarıyla özdeşleştirmekte yarışır ve baba tarafından akrabalar grubunda daha büyük bir otoriteleri varsa bu daha da pekişir. (s. 178)

Galatasaray Üniversitesi'nde Bourdieu sosyolojisi üzerine verdiğim derslerde âdet haline getirdiğim bir uygulama var: Bourdieu'nün kitaplarından bir alıntıyı sınıfta Fransa, Belçika veya İsviçre'den gelen, anadili Fransızca olan Erasmus öğrencilerine okutarak başlar ve öğrenciye okuduğu cümleyi hemen anlayıp anlamadığını sormama gerek kalmadan, yüz ifadesinden beklediğim sonucu elde ettiğimi görürüm. Niyetim, diğer öğrencilerime meselenin Fransızca veya Türkçe okumak olmadığını kanıtlamaktır. Bourdieu, anadili Fransızca olanlar için de neredeyse eş derecede çetrefil, belki de daha fazla yabancılaştırıcıdır. Bourdieu okumaya ve elbette çevirmeye çalışmak "yolları çatallanan bahçeye" girmeyi kabul etmektir. Kısmen bilinçli olarak, doğrudan anlama hissini yok etmek istediği, böylece gündelik, "kendiliğinden" bir sosyolojiyle "bilimsel" sosyoloji arasına bir ilk fark koymak istediği doğrudur. Ancak bu aynı zamanda, Bourdieu üzerindeki yoğun edebi etkilerden bence en önemlisi olan Proust'un cümlelerinin sözdizimine bağlıdır. Sadece cümle yapıları açısından değil, edebiyat sosyoloji ilişkileri açısından da bu etkinin mekanizmalarını ileride çalışmayı umuyorum. Türkçeye çevirirken biz çevirmenleri çok zorlayan bu dil yapıları, kimi zaman neredeyse okunmaz bulabileceğiniz, noktalı virgüller ve iki nokta üst üstelerle bitmek bilmeyen cümlelere neden olur. Kitabın özellikle ikinci bölümündeki teorik tartışmada bu zorluklar yakanızı bırakmayacak. Eğer pes etmediyseniz her cümleyi çalışarak ve düşünerek okuma ihtiyacı duyacaksınız. Çevirmen olarak cümleleri bölme seçeneğinden en son noktaya kadar yararlanmamayı seçtim çünkü

vurgu değişimlerinin bir sonraki cümleye bağlanan anlamı zedelemesinden korktum. Ancak yayınevi bu yaklaşımın okuma deneyimini kötü etkileyeceği endişesiyle farklı bir yol izleyerek cümleleri bölmeyi tercih etti. Belki de bu, okurların işini kolaylaştırması bakımından daha yerinde bir karardır.

Bazı yazarları çok kolay okuruz ve aynı kolaylıkla zihnimizde fazla yer etmeden uzaklaşıp giderler, bazıları ise bizi zorlar, daha önce çalmadığımız kapıları aralamaya, bilmediğimiz referansların dünyasını araştırmaya sevk eder. Bourdieu'yle mücadele bittiğinde, sadece antropoloji veya sosyolojiyi değil sosyal bilimlerin bütününe kuşatan teorik ve ampirik tartışmalara tutulan büyük bir ışığın altında aydınlandığımı hissettim. Dilerim sizler için de benzer bir okuma deneyimi olur.

NAZLI ÖKTEN

Önsöz

SENS (*sanss'*; 19. yüzyıla dek *san*) *er.* (11. yüzyıl, ROL.; Latince *sensus*, “eylem, hissetme şekli, duygu; düşünce; anlam”).

3^o Benzetme. “Doğrudan ve sezgisel (duyguları gösterirken olduğu gibi) bir şekilde tanıma yetisi” Lalande. *Yön duygusu, denge duygusu* (karş. Raccrocher, *cit.* 7). *Zevk* (zevкли), *duyguların en incesi* (karş. Malpropre, *cit.* 3). *Tanrı* (karş. Concept, *cit.* 2), *kutsallık, muazzamlık* (karş. Garder, *cit.* 47) *duygusu. Gerçek, gerçeklik duygusu* (bkz. Enforcer, *cit.* 41), *etkililik* (bkz. Discipliner, *cit.* 3), *pratik duygu, siyasi duygu* (*cit.* 16), *ulusal duygu* (bkz. Aliénation, *cit.* 1). *Sorumluluk* (bkz. Fuite, *cit.* 7), *hiyerarşi* (karş. Heurter, *cit.* 18) *ticaret duygusu. V. Sezgi, mevhum. Sanatsal* (karş. Amenuisement, *cit.*) *estetik* (*cit.* 10) *duyu; güzellik duygusu* (karş. Prosaique, *cit.* 3), *komik* (*cit.* 7), *alay* (karş. Humour, *cit.* 5), *mizah duygusu olmak. Ölçü duygusunu kaybetmek* (karş. Hyperbole, *cit.* 2). – *İç veya mahremiyet duygusu. V. Bilinç* (I). *Ahlak duygusu** (*cit.* 1). *V. Bilinç* (II).

DICTIONNAIRE ROBERT

Şeref duygusu ve Kabiliye evi hakkındaki incelemeler kadar eski metinleri yayınlarken bir eserin değerini, bedel olduğu acılar ve (sadece entelektüel olmayan) risklerle ölçmek anlamına gelen bir tür hatırlanışa kendini kaptırmamak umut edilir. Yazarın titizlenmesi, kimilerinin “işlevselci” diyeceği şu çözümlene veya bazılarının günümüzde “hümanist” bulacakları şu ton veya şu stil becerisi karşısında, okuyucunun duyacağı rahatsızlığa karışır. Bun-

ların ortak noktası, şeref rekabeti denli kusursuz bir insanlararası ilişki modeli üretebilmiş bir halkı, insanlıkdışı bir siyaset ve ideoloji karşısında yeniden güçlendirme niyetine ihanet etmeleridir. Kabiliye köylülerinin şeref sermayelerini muhafaza etmek ve arttırmaya çalıştıkları stratejiler hakkında buraya aldığımız çözümleme, en başta ekonomik ve politik oyunun sembolik ve maddi bahis konularının ve nesnel kurallarının oluşturduğu sistemin eski durumuna getirilmesinden ayrı düşünülemez şekilde tasarlanmıştı. Bu bağlamda düşünüldüğünde, yeniden üretim stratejileri sisteminde, şerefli davranışlar gibi sembolik sermayenin yeniden üretimini hedefleyen stratejiler, bu stratejilerin doğurucu ilkesi olan şeref *ethosunun* kendisinin de ürünü olduğu bir siyasi ve ekonomik düzenin yeniden üretiminde kendilerine düşen işlevi ortaya koyarlar.

Sembolik düzenin olağana aykırı bir özerkleşmesi görünümünü pekiştirmeye katkıda bulunması muhtemel olan Kabiliye evi hakkındaki metin, mitsel-ayinsel sistemin yapısı hakkında bir çözümlemenin sadece bir parçasıdır (yine de ev ile kozmos arasındaki homoloji ona merkezi bir konum vermektedir). Bu sistemi ekonomik yapıya bağlayan çift yönlü ilişki, kendisini en iyi tarım takviminde ortaya koyar. Bu takvim tarım yılının ritimlerini ve özellikle de önleyici nitelikteki yoğun bir ayinsel faaliyetin eşlik ettiği çalışma dönemi ile yani çift sürme ve hasat dönemi ile ekilen tohumun (başka bir düzlemde çömleğin kurumaya bırakılması gibi) doğal dönüşüm süreçlerine maruz kaldığı daha uzun süreli basit üretim dönemi arasındaki karşıtlığı tutarlı bir sembolik sistemin değişen biçimi altında yeniden üretir. Bu ikinci dönemde çalışma süreci neredeyse tamamen durduğu veya teknik-ayinsel faaliyetlere ve Tanrı rızası için yapılan ayinlere indirgenir ve bunlar da tarımsal faaliyetin düşman ilkelerin tehlikeli karşılaşmaları olarak mitsel temsilinin gerektirdiğinden daha az törenseldir.

Kısacası bu (en azından geçici olarak) kesintili eser parçalarının sunduğu Kabiliye toplumu imgesi, bu örnekte başka yerlerden çok daha fazla soyuttur ve dolayısıyla mercilerin her birinin işlevi ve anlamı, ancak nesnel ilişkilerin tam sistemi düzeyinde açığa çıkabilir. Eğer bütün sistemin nihai ilkesi, (parçalanmış ve dağılmış küçük mülkler şeklinde) toprağın ve zaten zayıf ve sabit olan üretim araçlarının aşağı yukarı eşit dağılımı nedeniyle üretici güçlerin gelişimini ve sermaye yoğunlaşmasını kendi mantığı nedeniyle dışlayan –tarım üretiminin neredeyse tamamı doğrudan üreticisi tarafından tüketildiği– bir üretim tarzında yatıyorsa da, ekonomik yapıların ideolojik olarak, mitsel söylemin veya ayinsel pratiğin sınıflandırmalarına dönüşmesi, böylece

kutsanan ve kutsallaştırılan yapıların yeniden üretimine katkıda bulunmaktadır. Ve aynı şekilde, eğer kardeşler arasındaki ve daha geniş anlamda erkek akrabalar arasındaki rekabetin ve bazen de çatışmanın esasında, (maddi ve sembolik) mirasın iletim tarzı varsa da, aileden kalan malvarlığının bölünmesi yönünde uygulanan ekonomik ve sembolik baskıların, ekonomik düzenin sürmesine ve böylece oluşan ve kendine has dengesini, sülaleden aşirete, toplumsal yapının her düzeyinde gözlemlenebilen, ayrışma eğilimi ile birleşme eğilimi arasındaki gerilimde bulan siyasi düzenin sürmesine katkıda bulunduğu şüphe götürmez. Bir toplumsal formasyonun kusursuz basit yeniden üretim döngüsüne kapanması nedeniyle kısırlanmış bir maddeciliğin, üretim tekniklerinin sabitliği ve yetersizliği gibi olumsuz açıklamalarına başvurmakla yetinildiğinde, etik ve mitsel temsillerin, toplumsal varoluşun gerçek temelini bilmezden gelmeyi kolaylaştırarak, yani çok somut bir şekilde, ekonomik ve hatta sembolik mübadeleleri, kardeşler arasında bile olsa her zaman nesnel olarak yönlendiren çıkarların, çıkar olarak ifade edilmesine ve ekonomik mübadelelerin ve giderek daha çok, insanlar arasındaki tüm mübadelelerin açık ilkesi haline gelmesine yasak koyarak ürünü oldukları ekonomik düzenin yeniden üretimine getirebilecekleri belirleyici katkıyı anlamak mümkün olmayacaktır.

Paris, Aralık 1971